

A miña lingua, nai

Martina Martínez Pérez

IES Félix Muriel

martina.mp@edu.xunta.gal

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 50 - 53

A miña nai era xorda: unha meninxite que tivo de nena deixouna sen resto auditivo nun dos oídos e cunha porcentaxe moi baixa no outro, polo que se axudaba dun audiófono, que a modo de micrófono amplificaba sons e voces, pero tamén ruídos, e todo o que acontecía alá onde o pequeno altofalante que tiña incorporado puidese recoller. As súas posibilidades comunicativas pasaban porque o seu interlocutor vocalizase, pronunciase con xeito todas as sílabas, e ela puidese recoñecelas, porque esta circunstancia facía que puidese ler os beizos e entendese.

Non foi doado para a miña nai entender e facerse entender nunha lingua allea, afastada da súa materna (á que só accedera de forma oral), polo que tivo que aprender a partir do que cría que escoitaba e comunicarse coa pronuncia que ela pensaba que executaba. As palabras deformadas, inventadas, máis ou menos semellantes á realidade foron frecuentes e constantes. E nunca lle faltou o humor, para rir dos frecuentes malentendidos, que a obrigaban a facer malabarismos para intentar recordar e pronunciar palabras alleas, con fonéticas diferentes ás que xa coñecía.

Tentamos que aprendese lingua de signos, o que resultou todo un fracaso. Miña nai aprendera que as palabras se poden dobrar ata que serven para o propósito que se persegue, que as sílabas se poden aproximar, coma quen redondea unha cifra, que as mensaxes se poden complementar con xestos... E estas normas básicas e sinxelas, aplicounas á lingua de signos. Cando non sabía do signo dunha palabra á que se refería, non o pensaba dúas veces e inventaba un que a ela lle parecía perfectamente axeitado. O problema era que moitas veces o receptor non tiña nin idea do que facía cos brazos, a cara e o xesto, aquela señora baixiña e de pelo branco.

Sen decatarme, con miña nai aprendín moito sobre comunicación, e entendín ben o que estudara na clase de que emisor e receptor deben compartir o mesmo código comunicativo, pero sobre todo a importancia de respectar a lingua que nos permita nomear, referir, sinalar, enumerar e identificar, porque a miña nai foi

quen de empregar linguaxe non verbal para suplir todo o que a súa linguaxe verbal non era quen de nomear, porque pese a que á súa dificultade auditiva se lle engadiu a de ter que cambiar unha e outra vez de cultura e de lingua, nunca deixou de comunicarse.

Hoxe son orientadora nun instituto. Polas miñas mans pasa alumnado con dificultades sensoriais que deben vivir e comunicarse co mundo doutro xeito. Algunhas destas persoas foron adestradas para empregar sistemas alternativos de comunicación, nos que as palabras son substituídas, ou complementadas, por signos, pictogramas ou puntos en relevo, unha diversidade e unha variedade que a calquera deixaría sorprendida se ademais engadimos as axudas tecnolóxicas que se lles suman. Porén, ante esta multiplicidade de formas de achegarse á linguaxe, creativas e enxeñosas, que aproveitan o máis mínimo resto motriz, visual ou auditivo; a lingua á que se achegan, á que despois de tanto esforzo por superar barreiras de acceso atopan as persoas con dificultades é, de xeito abafador, maioritario e constante a castelá. A castelá para persoas que se criaron co galego e para as que viviron o mundo en galego. Respéctase a súa forma de acceso, descóidase a súa lingua nai.

Gustárame facer un exercicio de reflexión: se a miña nai, xorda postlocutiva (isto é, con perda auditiva tras ter adquirida a linguaxe) sendo unha nena de dez anos, con todo o medio galegofalante, tivo que comezar a escoitar cos seus ollos, a ler os beizos das persoas que se dirixían a ela para entender e entenderse, sería doado acceder a toda unha

lingua signada nun código alleo a ela?

As fontes que consulteí falan de 54.000 persoas en toda Galiza cunha diversidade sensorial, segundo as estatísticas de Política Social do 2021, pero a cifra sería maior se xuntamos as persoas que poden beneficiarse deste código lingüístico por outras necesidades, por exemplo familiares de signantes, e aquelas outras que non tendo o recoñecemento dun certificado oficial de discapacidade, son usuarias da LSE (Lingua de Signos Española). Poderíamos estar a falar dun 4,30% da poboación total de Galiza, segundo os datos do IGE de 2020.

Estas persoas acceden ao mundo en castelán.

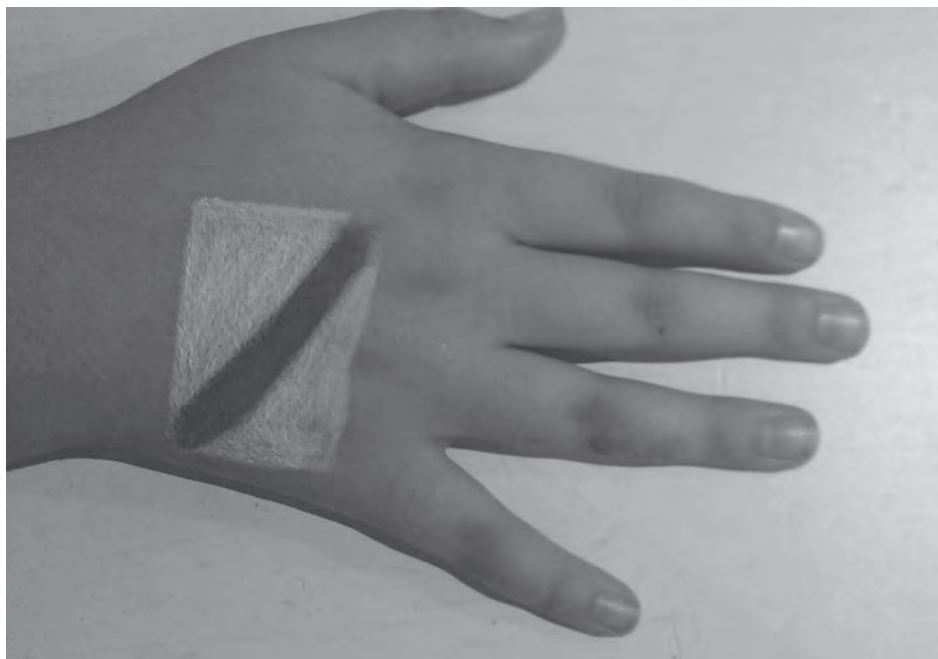
Fagamos un percorrido histórico moi resumido para contextualizar a situación, e convido quen lea estas liñas a que non pase por alto as datas, tan recentes, que esta recapitulación nos ofrece:

En 1988 o Parlamento Europeo publica unha Resolución pola que se aceptan as linguas de signos de cada país como linguas naturais das persoas xordas, e nese mesmo ano en

Viena apróbase unha resolución que afirma que se deben considerar as linguas de signos na educación das persoas xordas, lembremos que ata ese momento o modelo pedagóxico das escolas para persoas xordas era a oralización.

A Lei 27/2007 de 23 de outubro outorgou a oficialidade a dúas linguas de signos no estado español: a Lingua de Signos Española e a Lingua de Signos Catalá; deste xeito, préstanselle recursos institucionais dos que non gozan outras Linguas de Signos, o cal "*conduciu a que o proceso de planificación derivara na asimilación lingüística das variedades minoritarias, como a galega, á variedade española, a cal acadou un novo status e maior prestixio*" (González Abelaira, 2016a: 93).

Pero se quixésemos botar unha ollada ao noso redor a sorpresa sería maiúscula, cantas Linguas de Signos recoñecidas existen no mundo? 44 e mais o Sistema Internacional de Signos, que non se considera unha lingua. Cada cultura, cada sociedade ou comunidade con identidade cultural, desenvolve a súa propia lingua signada (Cabeza Perei-

ro, 2020: 13-14) Curiosamente nesa listaxe podemos ver, a modo de exemplo as LS de Reino Unido, Austria, A India e Paquistán, Israel, Brasil, Italia, Turquía, Norte de Bélxica, Quenia e Bali... No territorio español dúas: a española e a catalá. O recoñecemento da LSC tivo moito que ver coas actitudes nacionalistas vinculadas á defensa e normalización da lingua catalá (Morales et alii, 2002: 154), pero en Galicia non se deu o contexto socio-político para lograr este feito.

Para entendela teriamos que voltar a ollada cara aos colexios de xordos que existiron en España, un en Madrid, outro en Barcelona, e en Galicia o Colexio rexional de xordo-mudos e cegos de Santiago, fundado en 1864. Son os educadores oíntes con procedencia madrileña os que queren educar nun sistema máis achegado á lingua oral, desvalorizando a lingua do alumnado xordo, mentres a lingua de signos segue sendo empregada polo alumnado na súa interacción diaria. Obsérvanse, neste momento, distintas variedades lingüísticas nas diferentes escolas, xa que o alumnado xordo é acollido noutros centros educativos de distintos puntos de Galicia: Lugo, Pontevedra e Coruña súmanse ao de Santiago, creando pequenas comunidades que signan na súa interacción diaria, creando variedades propias.

A isto hai que sumarlle a posta en marcha da LOXSE, factor decisivo que cambiou radicalmente o panorama dos centros educativos ao promulgar en 1990 a inclusión do alumnado xordo en centros ordinarios, o que provoca "a desmembración da comunidade signante formada ao redor das escolas" (González Abelaira, 2016b: 103).

“durante séculos, a política lingüística do estado español e, máis concretamente, a planificación lingüística levada a cabo no eido educativo, caracterizouse por apostar polo monolingüismo na lingua oral castelá. A comunidade xorda española, e tamén a galega, foi oralizada en castelán dende a súa entrada nos centros educativos. As linguas de signos foron ignoradas e quedaron relegadas ó seu uso nun contexto informal, fóra das aulas, e foi neste eido onde se desenvolveron e foron xurdindo distintas variedades lingüísticas” (González Abela, 2016b: 90)

Sabemos hoxe, na voz de expertas científicas sobre as linguas de signos, que a LSG é unha realidade, que existe, que non hai que creala, pero a miña nai non tivo a oportunidade de acceder a ela.

Oxalá o meu alumnado e as súas familias poidan facelo. ■

REFERENCIAS

- CABEZA PEREIRO, M. (2020) *Fundamentos de las lenguas de signos*. Madrid: Síntesis.
- GONZÁLEZ ABELA, C. (2016, a): *Historia de la educación de las personas sordas en Galicia: factores y aspectos determinantes de su educación lingüística*. Murcia: Editum.
- GONZÁLEZ ABELA, C. (2016, b): *Unha lingua de signos galega? Estudios de Lingüística Galega*, 8, 89-106.
- MONTERDE GARCÍA, M.J ET ALII (2021). *Informe Cero. Análise Preliminar para a Revitalización da Lingua de Signos Galega*. Deputación de Pontevedra e XOGA.
- MORALES LÓPEZ, E. ET ALII. (2002): *Deaf People in Bilingual speaking Communities: The Case of Deaf People in Barcelona*, en CEIL LUCAS (ed.), *Turn-Taking, Fingerspelling, and Contact in Signed Languages*. Washington D.C.: Gallaudet University Press, 107-155.

Fontes electrónicas

- Nós Diario (2021). *Primeiros pasos cara ao recoñecemento oficial da lingua de signos galega*.
<https://www.nosdiario.gal/articulo/lingua/deputacion-pontevedra-xoga-colaboran-que-reconeza-oficialmente-lingua-signos-galega/20210630161603124533.html>
Data de consulta: 12/outubro/2022.
- DASILVA QUADERNS, X. M. (2009): *Autotraducirse en Galicia: ¿bilingüismo o diglosia?*, *Revista de traducción*, 16, 143-156.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/extart?codigo=3030048>
Data de consulta: 15/outubro/2022.
- CALVEIRO, P. (2020). *Una familia sorda de Santiago*, finalista al premio del público de YouTube@s.
<https://www.lavozdegallcia.es/noticia/santiago/santiago/2020/11/30/familia-sorda-santiago-finalista-premio-publico-youtubers/00031606747617615376961.htm>
Data de consulta: 15/outubro/2022.

PUBLICIDADE

Para que serve o que aprendo?

Operación Mundo, o novo proxecto de Anaya para Educación Primaria, propón unhas claves pedagóxicas que sitúan o alumnado no centro da aprendizaxe.

Unha aprendizaxe para a vida.

Comprende,
respecta
e transforma
o teu contorno.

Competencia!

Comprometido

Interdisciplinar

Inclusivo

Metodoloxías
activas

**Operación
mundo**

ANAYA